

Tidens Strøm. Ugeblad for Land og By

Udgivet af F. Falkenstjerne og Morten Pontoppidan

Nr. 49, årgang 7, fredag 4. september 1891

Tidens Strøm - et ugeblad med skarpe og moderne holdninger

Da Fanø Nordsøbad i 1890'erne var nyt, udkom der mange glatpolerede og romantiserende artikler i diverse blade og tidsskrifter. Det er ikke tilfældet i artiklen her trykt i ugebladet *Tidens Strøm* i 1891. Tværtimod. Det er moderne, det iagttager den gryende turisme, europæiseringen og kvindernes emancipation. Det forstår man bedre, når man har erfaret, hvem der stod bag det og hvad det stod for. Artiklen er anonymt signeret "Deres ærbødige Københavner" - det kunne vel være en af de tre her nævnte herrer:

Morten Pontoppidan (1851-1931), forfatter, præst og højskolemand

Ud over at være en ihærdig formidler af kristendommen, var han også en flittig debattør med radikale standpunkter, det være sig kirkeligt som politisk. I 1885-86 angreb han Estrups provisoriepolitik så direkte, at han blev dømt til 3 måneders fængsel. Sammen med Falkenstjerne redigerede han *Tidens Strøm*, der udkom med 11 årgange fra 1884 til 1895. Bladet vendte sig mod myter og romantik og pegede på aktuelle samfundsproblemer og krav, og det fik ikke ringe indflydelse på halvfemsernes højskolegeneration. Morten Pontoppidan var i øvrigt bror til Henrik Pontoppidan.

Frederik Ferdinand Falkenstjerne (1854-1896), højskoleforstander, præst og politiker

I 1878 blev han lærer på Pontoppidans højskole i Frerslev, hvor de sluttede varigt venskab. Falkenstjerne tog livlig del i tidens brandesianske og politiske røre og blev i 1887 valgt til folketingsmand, og ligesom Pontoppidan kæmpede han mod Estrup og provisoriestyret. I 1888 oprettede han en højskole i København med stærk fremhævelse af tidens politiske og sociale opgaver.

Blandt deres fælles bekendte hørte Københavns borgmester **Jacob Marstrand**, som både leverede flere artikler til og senere blev redaktør af *Tidens Strøm*. Her på hjemmesiden har jeg tidligere bragt hans farverige Rejsebrev fra Fanø 1888.

Badestedet Fanø

På Fanø har kvinderne en endnu større magt end i den øvrige verden

„Tidens strøm" har tidligere haft en skildring fra Fanø, det Fanø, som forsvinder. Esbjerg med sine dampskibsruiter og jernbaneforbindelser har draget Fanø frem fra sin afkrog og ført den nær til Europa. Medens Fanøs mænd rejser jorden rundt som styrmænd og skibsførere for at erhverve, så er det kvinderne, der sidder hjemme og vogter over det vundne. Er mændene end vante til at befale med søkaptajnens absolutte myndighed, så er kvinderne vante til på egen hånd at råde i hus og på mark i denne underlige by, hvor selv natvægterbestillingen røgtes af kvinder og går på tur mellem de ugifte piger. I dette samfund, hvor mændene, så længe de ikke er børn eller oldinge, kun er gæster i hjemmet, har kvinderne naturligvis en endnu større magt end i den øvrige verden, og Fanøs kvinder, som vogter godset, er konservative og har derfor bevaret gammel sæd og skik som få andre steder. Men har de fanøske kvinder end ikke ladet sig rokke ved alt, hvad deres mænd under de korte besøg kunne melde om fremmede lande og deres skikke, så vil de næppe kunne stå imod strømmen, når nu det nye badehotel bliver færdigt og Europa kommer til Fanø.

Hamburg og Fanø – Skibe og hoteller

Det er hamburgerne, der har taget fat. Forbindelsen mellem Fanø og Hamborg er ikke fra i går. De driftige skippere finder væsentlig deres arbejdsmarked i Hamburg. I de sidste fem år har fannikkerne med hamburgernes hjælp sat hen ved tredive nye fartøjer i søen, som føres af

fannikker, der ejer omtrent tredjedelen i skibene, og det er ikke pæreskuder, det er skibe, som sejler på de lange rejser og ofte koster op imod de hundrede tusinde kroner. Et sådant skib står for øjeblikket på stabel i Nordby på Fanø. Så snart det kan flyde på vandet, bliver det bugseret til Hamborg for at gøres færdigt. Vore sindrige toldlove umuliggør fuldendelsen indenrigs.

Fanø som badested

Man har længe spekuleret på at udnytte de udmærkede betingelser, som Fanø nu da jernbanen er kommen har som badested. Det ville klitlandskab med det friske vældige hav, den fortrinlige strandbred, hvor sandet skråner jævnt ned fra klitterne og langt ud i havet, de skummende brændinger, der ruller mod land, så salte og kraftige, at det er en lige så stor fornøjelse som forfriskelse at tumle sig i dem, og så en luft så bakteriefri og blød, at selv brystsvage mennesker kan tåle at færdes nøgne på strandbredden i blæst og regn, det er lægedom for den syge og trætte, glæde og forfriskelse for den raske. Uagtet at man, når man ville benytte badene, måtte bo på østsiden af øen i Nordby og derfra vade i sand den halve mil ud til stranden i øsende regn eller brændende sol, så er det dog ikke få, som de glimrende bade har tiltrukket. Men så længe der ikke var et stort badehotel ude ved havet, hvor man kunne bo og søge ly i alt for slet vejr, så længe der ikke var en ordentlig vej fra Nordby til stranden, kunne der aldrig blive rigtig fart i badelivet på Fanø; dertil fordredes mange penge og mange badegæster.

Hamburgerne slog straks til

Med utrættelig iver bearbejdedes enhver badegæst, der ved sin stilling eller formue kunne blive sagen til nytte, og alle fordelene og de glimrende udsigter, som et badested på Fanø havde, fremholdtes atter og atter — men uden noget resultat, og da endelig turistforeningen, efter at have indledet underhandlinger, og efter at det beløb, som den fordrede, at fannikkerne skulle indsætte i foretagendet, i kort tid var tegnet, atter opgav det hele, så tabte fannikkerne troen på, at der var noget at gøre i den sag med deres landsmænd, og de vendte sig derhen, hvor de er vant til at finde gehør for deres planer. Hamburgerne slog straks til, og nu arbejdes der med kraft på opførelsen af et stort badehotel helt ude ved stranden.

Tyskere tager opgaver op, som vi ikke gider anstrenge os med

Det er danske arbejdere, der er beskæftigede, men de har allerede to gange gjort strejke, og man fortalte på Fanø, at entreprenøren havde erklæret, at hvis det skete igen, så tog han tyske arbejdere, da hotellet skal være færdigt til næste sommer, og han ikke vedblivende vil være udsat for hvert øjeblik at blive standset i arbejdet og at måtte skaffe arbejdere fra fastlandet. Således vil det måske lykkes yderligere at overbevise fannikkerne om, at deres landsmænd er umulige at arbejde sammen med. Men derfor gør også de mange klager, man hører over, at „tyskerne“ har fået indpas på øen Fanø, så lidt indtryk. Man måtte være lige så fanatisk som Philip II af Spanien, der hellere ville forvandle Nederlandene til en ørken end tåle, at der levede en kætter i dem, for virkelig at forbitres over, at „tyskere“ tager opgaver op, som vi ikke magter eller gider anstrenge os med, for hellere at ville se Fanøs kyst som en sandørken end se den „belebt“ af mennesker. Dertil kommer yderligere, at jeg ikke tror, det er rigtigt, at vi selv havde kunnet magte den sag. Vi har så mange steder i landet adgang til strandbade, at det ville have været en umulighed, som det jo også har vist sig, at rejse en så stor interesse for dette ene sted, at både penge og badegæster i tilstrækkelig mængde skulle søge derhen. Der skal et stort land og en forholdsvis ringe adgang til gode strandbade til for at kunne opretholde et nationalt badested i stor stil, således som Marstrand i Sverige, hvor der så godt som ikke høres andet end svensk.

Kurhotellet ved Fanø Bad set fra stranden 1892

Gæsterne må komme fra Tyskland

Alle vil vistnok indrømme, at et første classes Badested Fanø måtte søge den største del af sine gæster fra Tyskland, og når så er, så mener jeg, at et tysk selskab har bedre betingelser for at starte den forretning og gøre reklame for den i Tyskland. Fanø har på grund af sin beliggenhed ved Esbjerg bedre forbindelser med Tyskland end Sild og Föhr, og vil, når der er penge nok til at bringe sagen ud over de første års vanskeligheder og konkurrencekampen med disse øer, kunne blive meget stærkt besøgt; men netop i denne kamp vil det være heldigt, at ikke Fanø står mod Föhr som dansk mod tysk.

På Fanø vil de fremmedes indflydelse snart spores

Turiststrømme er ikke en absolut velsignelse for et land. De virker ofte nedbrydende på et folks karakter, når de oversvømmer landet, betragter ethvert hus som et værtshus og behandler befolkningen, der snart lærer at spekulere i det fremmede guld, som kelnerer (opvartere eller tjenere). Det er utåleligt ikke at kunne færdes i sit lands skønneste egne uden at blive trådt på tæerne af udlændinge med deres **Baedekeer**, deres præentioner og deres famøse vigtighed. Men fordi vi udnytter ét eller nogle steder, som har særlige betingelser for at tiltrække fremmede, rent forretningsmæssigt, derfor udbyder vi os ikke som lejetjenere for de fremmede herskaber. På Fanø vil de fremmedes indflydelse snart spores, mangen gammel skik må falde. Det vil næppe i fremtiden være hensigtsmæssigt at bruge unge piger til natvægttere; men det var jo næppe blevet bedre, om bestyrelsen for badehotellet var bleven dansk.

Den tyske styrelse vil flytte tyngdepunktet ud på vestsiden, og hele befolkningen derovre bor på østsiden af øen. Tyskerne vil ikke være så tilbøjelige til at søge bolig hos en befolkning, som de knapt kan tale med, når der er et badehotel på øens vestside, hvor de finder landsmænd og tysk betjening, og de danske, som føler sig frastødte af den tyske atmosfære, har jo hundrede andre steder ved vore kyster, hvor de endnu mere end tidligere vil kunne få lov til at være i ro, når tyskerne drages til Fanø.

Vi bør bære skæbnens tilskikkelser med tålmod

Men trods alt dette er det dog med et suk, at man tænker på det stykke kultur, som forsvinder, tænker på, at det Fanø, jeg har kendt og holdt af med sine gamle skikke, sine karakteristiske dragter og mandhaftige kvinder, nu rimeligvis vil blive europæiseret, det vil sige: Blive lige så kedsommeligt og farveløst som alle andre småsamfund, der får deres mode fra Paris, deres klæder fra Tyskland eller England og deres parole gennem den lokale avis fra et eller andet hovedorgan. Men selv den tyske kejser har erfaret: „at vi bør bære skæbnens tilskikkelser med tålmod”, og er der noget, vi danske er opdraget til, så er det vel denne dyd.

”Nå, nu har De vel snart fået regn nok?”

Medens det regnede hver eneste dag, søgte jeg engang under en voldsom byge ly i porten på en bondegård. Jeg traf der gårdens ejer, som også søgte at dække sig. For at sige noget udbrød jeg: „Nå, nu har De vel snart fået regn nok?” Men manden svarede i dybeste alvor uden at fortrække en mine: „Det har vi vel ikke, siden det regner endnu.”

Deres ærbødige Københavner.

Teksten er renskrevet og lettere moderniseret af bibliotekar Per Hofman Hansen, Silkeborg, perhofman-snabela-gmail.com

Også publiceret 13. november 2012 på min hjemmeside ”Stykker til Fanøs kultur, natur og historie” på adressen

<http://www.aldus.dk/fanoe/fanoebad/>